

Interpretacija divanske poezije u nastavi bosanskog jezika i književnosti kroz poetiku islamskog simbolizma, a posredstvom primijenjene lingvistike

Jasmin Hodžić

Department of Bosnian Language and Literature
University of Džemal Bijedić Mostar, BiH
lingvostop@yahoo.com

Sažetak: U radu se putem primjene znanja o etimološkom značenju riječi daju određene smjernice za interpretaciju divanske poezije u nastavi bosanskog jezika i književnosti. Dekodiranju hermetičke poetike islamskog simbolizma pristupa se interdisciplinarno; etimologija je polazište koje nas upućuje na suštinu određenih pojmova koji su kontekstualno vezani za ovu vrstu poezije, pri čemu se uzima u obzir i lingvostilistički, semantički, pragmatički i sociološki pristup u interpretaciji pojedinih simbola, pojmova i termina, a tako i ove poetike u cjelosti.

Ključne riječi: etimologija, semantika, divanska poezija, metafora, simbol

Uvod

Usljed mišljenja da je poetika islamskog simbolizma u divanskoj književnosti dosta značenjski neprohodna, onostrana, hermetična i nerazumljiva, nasuprot tome postoje i brojna tumačenja simbola ove poetike, razrađena do u tančine i dovedena do potpune jasnoće. Interpretacija divanske poezije pri tom za polaznu tačku uzima najčešće simbol, koji se kao osnova poetskog iskaza dekodira, i tako dalje interpretira.

Pod poetikom islamskog simbolizma podrazumijevamo sufijsku liniju u divanskoj poeziji, onu koja je nastala na elementima islamske filozofije. Značenje tih utvrđenih simbola u divanskoj poeziji oscilira u krugu nekoliko opet za nas apstraktnih pojmova koji se odnose na predmet poetskog iskaza, a ti pojmovi su: *ljubav, ljepota, tuga, čežnja, volja, sreća, prijatelj* i sl. Zato ćemo ovom prilikom krenuti korak dalje i uz pomoć etimološke analize pomenutih nekoliko tematskih odrednica zapravo pobliže odrediti pojmove na koje se simboli u divanskoj poeziji (a tako i cijela ta poetika) najčešće svode, i time ovu poetiku dovesti do još veće shvatljivosti.

Definicija divanske književnosti

Divanska književnost je „umjetnička književna produkcija (prvenstveno poetska), stvarana u duhu islamskih kulturnih naslaga“ (Nametak, 1997). Kako se prvenstveno misli na poeziju kada je riječ o divanskoj književnosti, prikladan je i termin *divanska poezija*, što ćemo imati u vidu kada budemo birali izvore primjera za interpretaciju. Kada je u pitanju značenje riječi *divan*, treba znati da - „Sama riječ *DIVAN* ušla je u jezik islamskih naroda iz perzijskog jezika, u osnovnom značenju *SKUP, ZBIR*“ (Nametak, 1997). Isto tako, ova riječ je ušla i u naš jezik, tako da je bilježe rječnici. Na HJP²²⁴ čitamo sljedeće leksikološko određenje ove riječi:

divān m (G divána)

DEFINICIJA

1. *pov.* središnje državno računovodstvo u Omejadskom i Abasidskom kalifatu (od 7. st.)
2. *pov.* u Osmanskom Carstvu **a.** skupina ljudi koji raspravljaju o nekom pitanju; skupština, savjet, vijeće **b.** carsko ili vezirsko vijeće; državni savjet
3. *pov.* **a.** carski dvor (ili dvor, kuća kakva uglednika — vezira, paše) **b.** carsko prijestolje
4. *reg.* razgovor, riječ
5. vrsta sofe; otoman, sećija
6. zbornik ili zbirka (orijentalnih) pjesama

✧ *tur.* ← *arap.* *dīwān* ← *perz.*

Vidimo da je značenje riječi dosta (naizgled) široko postavljeno. Primijetili smo da se nekim razlozima i u prevodu Kur'ana na naš jezik često koristi ova riječ. U kur'anskom tekstu čitamo ajete koji sadrže ovu riječ, a svi ti ajeti imaju jedan zajednički koncept - grupa okupljenih u vrtovima edenskim. Takvi skupovi, ili skupovi slični njima, džennetske su oaze na zemlji – a to su mjesta u kojima se okupljaju vjernici zarad spominjanja i sjećanja na svoga Stvoritelja, Allaha dž.š. Upravo je džennet od ovosvjetskih stvari zadržao samo to, spominjanje Allaha dž.š. :

1. „I Mi ćemo zlobu iz grudi njihovih istisnuti, oni će kao braća na divanima jedni prema drugima sjediti...“ (Odaje, 47)
2. „...čekaju sigurno edenski vrtovi, kroz koje će rijeke teći, u njima će se narukvicama od zlata kititi i u zelena odijela od dibe i kadife oblačiti, na divanima će u njima naslonjeni biti. Divne li nagrade i krasna li boravišta!“ (Pećina, 31)

²²⁴ Rječnička baza hrvatskog jezičkog portala: www.hjp.srce.hr, koja je podesna za pretraživanje i ovaj tip proučavanja te proučavanje jezika inače.

3. „oni i žene njihove biće u hladovini na ukrašenim divanima naslonjeni,...“ (Ja-Sin, 56)
4. „...na divanima, jedni prema drugima,...“ (Redovi, 44)
5. „Biće naslonjeni na divanima poređanim, a vjenčaćemo im hurije džennetske.“ (Gora, 20)
6. „...na divanima izvezenim,...“ (Dogadžaj, 15)
7. „...naslonjeni na divanima, oni u njemu ni mraz ni žegu neće osjetiti,...“ (Vrijeme, 13)

Često spominjano *sjedenje na divanima* uokvireno je opisom džennetske bašče, sa svih popratnim zgodama, iz čega se otvara jedna šira dimenzija u značenju ove riječi. (U arapskom izvorniku iskorištena je riječ *سُرر* koju bismo u slobodnom prevodu interpretirali kao *kauč,sofa, i sl.*)

Značenja koja čitamo iz rječničke baze HJP metonimijski su izvedena iz osnovnog značenja riječi *divan*. Naravno da SKUP predstavlja i SKUP LJUDI, a to dalje može da bude SKUPŠTINA. Na SKUPŠTINI se raspravlja, razgovara, pa time je izvedeno značenje RAZGOVORA. Razgovor je i RASPRAVA, ili DIJALOG. On se podrazumijeva pri SJEDENJU na nekom skupu. To se vidi i iz izvedenih riječi od riječi *divan*. Takve su riječi *divanhana, divaniti, divandžija*; koje po bazi HJP imaju sljedeći leksikološki opis:

divanàna (divanhàna) ž (G mn divanánā) DEFINICIJA

1. *arhit.* veća prostorija u kućama orijentalne gradnje za boravak, razgovor i pušenje
  2. *lokal.* natkriveni dio balkona na jednom zidu pročelja ili oko cijele drvene kuće domaće gradnje; trijem
- ✧ *tur.* divan-hane: kuća, mjesto za razgovor

divániti (□) nesvrš. (prez. divānīm, pril. sad. -nēci, gl. im. -njēnje) DEFINICIJA

1. govoriti
2. razgovarati, pričati

✧ vidi **divān**

divàndžija m (N mn -e) DEFINICIJA

reg. onaj koji je nazočan divanu (4) i lijepo govori; kozer, zabavljač, duhovit čovjek

✧ vidi **divān**

Primjećujemo da se opis izvedenica poklapa s našom postavkom o metonimijskom karakteru izvedenih značenja u spektru značenja koja se odnose na samu riječ *divan*.

Divanska poezija i društveno okruženje - Tematski okviri divanske poezije

Tematski okviri divanske poezije izgrađeni su po uzusima društvenog miljea u kojem je ona nastajala. Društveno okruženje u kojem je divansko pjesništvo nastalo temelji se na islamskoj tradiciji a institucionalno i državnički uokviruje Osmanskom carevinom. Zato su Kur'an, Hadis i islamska filozofija kao temelji osmanskog društvenog uređenja samim tim prevashodno i glavne koordinate tematskog određenja divanske poezije. Ipak, tu su i neke druge tačke po kojima možemo razvrstati motive u divanskoj poeziji: „... *divanska književnost se formirala na osnovama stare turske narodne književnosti, pod snažnim utjecajem islamske kulture i već formirane klasične perzijske književnosti.*“ (Nametak, 1997: 9) .

Mi ćemo se, kako je već rečeno, pozabaviti ovom prvom komponentom i time osvrnuti na poetiku islamskog simbolizma utemeljenu na islamskoj filozofiji, zato što je poezija koja je proistekla iz nje „ *pisana jezikom alegorije i puna je simbola koji traže pojašnjenje.*“ (Hažiosmanović, Antologija...:13). Dalje je istaknuto da su to „*pitanja univerzalnog značenja, to je svezremani govor o tajnama svijeta, života, čovjekovog postojanja. Kroz odgovore pjesnik pročišćava svoju dušu, tražeći da dospije do Ljepote, Svjetlosti, što su sinonimi za Boga.*“ (Hažiosmanović, Antologija... :10), u čemu možemo nazrijeti i glavne motive preokupacije divanskih pjesnika.

Pošto je islamska filozofija tesavvufa utemeljena na pravcu koji se zasniva na putu ljubavi, u konkretnom slučaju Ljubavi, dakle, ljubavi prema Bogu, a u svojoj podlozi ima Kur'an i Hadis, tako se isto za divansku poeziju može kazati da je to ljubavna poezija usmjerena prema Bogu, koja za svoj objekt voljena u konačnici ima Gospodara, Stvoritelja Allaha dž.š., a naravno podrazumijeva čistu ljubav u najširem smislu riječi, uključujući i ljubav prema poslaniku Muhammedu, s.a.w.s. i ljubav prema svim stvorenjima. Znano je da su „*osnovni simboli tesavvufske poezije : ljubav, vino, i ljepota*“ (Hažiosmanović, Antologija...:13) pri čemu se ljepota uzima samo kao odraz Apsolutne Ljepote, a vino kao simbol opijenosti, odnosno, ljubavi i mudrosti. Metaforično uzeto, ljubavni parovi *leptira i svijetle te slavića i ruže*, koncepti su ljubavnih odnosa koji su poslužili kao motiv divanskim pjesnicima. Kao u svakoj vrsti ljubavi, krajnji cilj je *sjedinenje s Ljepotom*.

Motiv povratka Gospodaru je centralni motiv u viziji divanskih pjesnika, što je ujedno i kur'anska gnoma, gledajući u poruke kur'anskog teksta „ *A ti o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan*“ (Kur'an, EL-Fedžr), isto kao što je *čišćenje duše* centralni motiv u islamskoj filozofiji. Ići Gospodaru može se samo čiste duše. A, duša se čisti *spominjanjem* Gospodara, koje se u divanskom pjesništvu simbolično izražava *pićem*, pijenjem *pića ljubavi*, izgovaranjem Allahovih imena, sjećanjem, zikirom.

Primjeri analize

Divanski pjesnici pjevaju o ljubavi

Kazali smo da je ljubav u divanskom pjesništvu usmjerena prema Apsolutnoj Ljepoti. Koncept tog ljubavnog odnosa je takav da, kao što to inače biva, postoji i *prepreka* za ostvarenje te ljubavi. Najveća prepreka na putu do Gospodara je vlastiti ego, koji se čisti, nakon čega se duša dovodi do sedmog stepena, spremna na susret s Gospodarom. Čišćenje duše od egoizma ima višestruku ulogu. Time se ona, osim što je spremna na čistu ljubav, spremno pokorava, lišava nas vlastite osobnosti, stavljajući nas u službu Gospodaru. Koncept takve ljubavi najbolje odražava uvodni pjev Mevlaninih stihova u Mesneviji, *Najnama*. Parafrazirano, *naj*, otrgnut iz svoje pradomovine, bašče, iz *Najistana*, tuguje zbog rastanka, čeznući za sastankom, izgara vatrom ljubavi. Bez svirača naj je samo obična ubrana trska, lišena osobnosti, koja oživljava nakon što se očisti iznutra, i zatim propjeva božanskom ljubavi. To je alegorija koja podsjeća na naš rastanak od Gospodara još od *prapočetka, Ezela*, kad su duše stvorene. Može li se poruka *Najname* nazrijeti donekle već u samom izrazu za riječ *ljubav* ?

Ljubav ž (G -i, I -i/-lju)

DEFINICIJA

1. snažan osjećaj naklonosti, strastvene privrženosti, duhovna i/ili spolna privlačnost jednog bića prema drugome [*ljubav na prvi pogled; nesretna ljubav*]
2. *meton.* ljubljena osoba
3. jaki osjećaj privrženosti što ga jedni za druge osjećaju članovi iste obitelji ili iste zajednice [*majčinska ljubav*]
4. jaka sklonost prema čemu [*ljubav prema poslu; ljubav prema domovini; radim iz ljubavi; vene od ljubavi*]
5. **a. rel.** osjećaj bliskosti i pripadnosti Bogu, svaka sklonost prema dobru **b. kat.** teološka vrlina

Etimološki, *ljubav* je izvedena od *ljubiti*. Mi u našem jeziku imamo izraz *priljubljen* u značenju *spojen s nečim*, a *ljubiti* znači *spojiti usne*. Zato će riječ *ljubav* etimološki značiti *spajanje* odnosno *veza*. To je uostalom i njena definicija: *privrženost, privlačnost, sklonost, bliskost*; a kad se dvoje vole, kažemo da su u *vezi*.

Dakle, *ljubav* kao apstraktna kategorija ipak iz samog izraza pokazuje svoje suštinsko značenje. To je *čežnja za spajanjem* – što je istinski element svake vrste ljubavi.

Divanski pjesnici pjevaju o ljepoti

Ljepota je kao pojam dosta usko povezana s pojmom ljubavi. Voli se ono što je lijepo. U divanskoj poeziji svaka ljepota je odraz Apsolutne Ljepote, kao što svaka čista ljubav vodi Ljubavi, ljubavi prema Bogu. Isto kao i ljubav, ljepota je u životu apstraktni pojam s konkretnom praktičnom stranom u manifestaciji iste.

Pitamo li se šta je ljepota? Lingvistika daje svoj odgovor.

Ljepota je izvedenica od onog što je lijepo:

lijep¹ prid. odr. -ī, komp. ljèpši

DEFINICIJA:

1. a. koji pruža ugodan estetski doživljaj, koji se sviđa oku [lijep krajolik; lijep cvijet; lijepa kuća]; divan, krasan, očaravajući, opr. ružan b. čiji fizički izgled, posebno lice, odgovara određenim kriterijima ljepote [lijepa žena]
2. a. koji izaziva osjećaj divljenja ili zadovoljstva [lijepa gesta] b. koji je jako dobar, koji je zanimljiv, ugodan [lijepa utakmica; lijepo putovanje]
3. sunčan, bez oblaka (o vremenu)
4. koji je (po)velik [lijep komad mesa; lijepa svota]; znatan
5. (u raznim vezama riječi) a. koji je dobar [lijepa prilika]; povoljan b. koji je poticajan, inventivan, koji obećava [lijepa zamisao; lijepa ideja] c. koji je očit, jasno prisutan kao poželjno svojstvo, svestrano izražen [lijepa sposobnost (za što)]

Etimološki, izraz *lijep* ima sljedeći opis: *prasl.* i *stsl.* lěpъ (*rus.* lépyj, *polj.* lepszy: ljepši) ≈ *v.* **lijepiti** (izvorno značenje bilo je: koji pristaje, odgovara) pa već naziremo njeno suštinsko značenje.

Dakle, suštinski gledano, ljepota je sve ono što nas privlači, odnosno, *lijepi* za sebe. Ljepota je kao ljepilo.

Divanski pjesnici pjevaju o čežnji

Čežnja za Voljenim, kako je već rečeno, u divanskom pjesništvu integralni je dio motiva ljubavi. Međutim, lingvistika nam daje odgovor o prirodi ove riječi, u kojem se tačno vidi isti onaj koncept ljubavi i čežnje koji je stvarna karakteristika čežnje u divanskoj poeziji.

Zaljubljeni čežne za Voljenim, da se sastane, da se spoji. Ljubavni parovi *leptira i svijeće* i *slavuja i ruže* poslužili su za metaforičko obilježje i alegoriju ove čežnje. Leptir čežne za svjetlom, spaja se s njim, i u svjetlu nestaje, sagori. Imamo li to značenje opisano u riječi *čežnja*?

DEFINICIJA

čežnuti (za kim, za čim) *nesvrš.* ⟨*prez.* -nēm, *imp.* čežni, *gl. im.* čežnuće⟩
jako priželjkivati što, ginuti za čim, patiti za kim ili za čim, silno željeti (koga ili što)

ETIMOLOGIJA

✦ *prasl.* i *stsl.* čeznoti (*rus. dijalekt.* čeznut': nestati, *polj.* szeezna)

Dakle, pogledamo li bolje u etimologiju *čežnje*, vidimo da ona ima značenje *nestajanja*, odnosno, *iščeznuća*, što je drugi oblik za označavanje nestanka; glagol *iščeznuti* i imenica *iščeznuće* znače *nestanak*. Zato će izraz – *čežnem za tobom* osim značenja *želim te*, značiti i *topim se, nestajem*, što frazeološki također imamo u svakodnevnoj upotrebi.

Divanski pjesnici pjevaju o sreći

Čovjek je odraz Božije Svjetlosti, i istražuje puteve sreće, da bi se ponovo susreo s Gospodarom. Divanski pjesnici pjevaju i o sreći. Pokušajmo odgonetnuti ovu za nas apstraktnu kategoriju, kakvo je i njeno funkcionalno značenje: dosta apstraktno?! Znamo li šta je sreća? Svako ima svoju defniciju. Ipak, etimologija nudi jedan odgovor. Pogledajmo analizu.

Po HJP, etimologija je sljedeća:

sreća

✧ *prasl.* *sřęřta: događaj, susret (*stsl.* sřęřšta, *rus.* vstręča, *slov.* sreća)

Dakle, *sreća* ima značenje *susreta*. Kako bi se reklo: *Sretni su oni koji se sreću*. Gledano šire, i Kur'an nas upućuje na značenje ove riječi.

A srećni će u džennet; dok je nebesa i Zemlje, u njemu će boraviti, - osim ako drukčije Gospodar tvoj ne odredi; biće to dar koji će neprekidno trajati. (Hud, 108)

I nesrećni će u džehennem, u njemu će teško izdisati i udisati; (Hud, 106)

Srećni su dakle oni koji *sjede na divanima*.

Divanski pjesnici pjevaju o rastanku

Kontekstualno, divanska poezija u najširem pjeva o *rastanku* i *sastanku*. Rastanak je tuga, sastanak je sreća. Najveća sreća jeste sastanak s Allahom. Rastanak koji se često spominje u ovom pjesništvu, odnosi se u prvom redu na prapočetak, Ezel, i na vrijeme prvog sastanka. Zato pjesnici divanske poezije čeznu za povratkom, za ponovnim susretom! (Vidi Hafizov DiVAN, predgovor)

sàstanak *m* (G -ānka, N *mn* -ānci)

DEFINICIJA

1. susret s kim, *opr.* rastanak

2. skup više osoba radi dogovora [*sutra je sastanak upravnog odbora*]

✧ vidi sàstati

Kako je samo lijepa naša riječ *sastanak*, sa svoja dva značenja. Oba upotpunjuju značenje *sreće*. Sastanak s kim podrazumijeva i razgovor s njim. Najbolji je sastanak (u značenju razgovora) onaj sastanak s Allahom, a to je namaz (molitva) .

U konačnici, postoji krajnji sastanak, u značenju susreta. Takav je opisan u Mevlaninom *Gazelu o smrti*.

Divanski pjesnici pjevaju o piću

Imamo jednu zanimljivost. U našem jeziku *sastanak* znači i *spajanje*. Etimologija nas upoznava s činjenicom da *spajanje* ima veze s *pićem*, a piće u divanskoj poeziji ima veoma važnu ulogu kao termin. Dakle,

✧ s (a)- + *pojiti (*rus.* paját': spajati, *češ.* pojiti) ≈ v. pići (prvotno značenje iz kovačke terminologije: činiti da tekuća kovina »pije« pri spajanju) učiniti tečnim-pa pomiješati!

Spajanje dakle podrazumijeva i *miješanje*, tačnije rečeno *stapanje*. Isto tako, *spajanje* i *sastanak* podrazumijevaju i *uvezivanje*, ili jednostavno rečeno *vezu*. U našem jeziku, kad smo u *vezi s kime* s njim smo u *ljubavi*. Ovakav izraz se svakodnevno koristi.

Divanski pjesnici pjevaju o sudbini

Potpuno preda(va)nje Allahu dž.š. (sadržano u riječi *islam*) podrazumijeva apsolutnu službu, odnosno robovanje Njemu. K tome u prilog svakako ide čovjekovo *pomirenje* sa sudbinom, odnosno, Allahovom odredbom. Pitanje sudbine (kao uostalom i pitanje ljubavi) jedno je od velikih svjetskih pitanja cijelog ljudskog roda.

Lingvističko određenje sudbine je sljedeće:

südbina *ž* DEFINICIJA

1. sila koja prema mnogim vjerovanjima, upravlja životom ljudi i odvijanjem događaja
2. sve što je u skladu s takvim vjerovanjem, predodređeno da se čovjeku dogodi; fatum, sudba
3. neumitan slijed u životu čovjeka ili u odvijanju događaja

üdes *m* DEFINICIJA

1. ono što je određeno providnošću; sudbina

2. nesretan slučaj; sudar [prometni udes]

Sudbina je dakle ono što je presuđeno, određeno, poznato. Ilustracije radi, ovog puta uzećemo etimološku odrednicu iz engleskog jezika²²⁵, odnosno, etimološku vezu među riječima *destination* i *destiny*:

destiny mid-14c., from O.Fr. *destinée* (12c.) "purpose, intent, fate, destiny; that which is destined," fem. pp. of *destiner*, from L. *destinare* "make firm, establish" (see **destination**). The sense is of "that which has been firmly established," as by fate.

destination 1590s, "act of appointing," from L. *destinationem* (nom. *destinatio*) "purpose, design," from pp. stem of *destinare* "determine, appoint, choose, make firm or fast," from *de-* "completely, formally" (see **de-**) + *-stinare*, related to *stare* "to stand," from PIE base **sta-* "to stand" (see **stet**). Modern sense (1787) is from place of destination, where one is "destined" to go.

Vidimo da je potpuno ista etimologija (potpuno ista riječ) iskorištena za *mjesto* kao *destinaciju* i za *sudbinu* kao nešto što je određeno. Zato se riječ *destinacija* kod nas prevodi kao *odredište*. Sudbina je ono što je određeno.

Divanski pjesnici pjevaju o zikiru

Zikir je u divanskoj književnosti odraz pokornosti i ljubavi spram Stvoritelja a ujedno i sredstvo čišćenja duše. Kao odraz ljubavi, spominje se ime voljenog. Ono što voli, to se spominje. Zikir se prevodi kao sjećanje, spominjanje.

Spominjati nekoga znači izgovarati njegovo ime.

spoménuti *svrš.* (prez. *spòmēnēm*, pril. pr. -*ūvši*, prid. trp. *spòmēnūt*)

DEFINICIJA

1. (koga, što) **a.** govoreći ili pišući dotaknuti se koga ili čega **b.** podsjetiti na koga ili što
2. (se) dozvati u pamet, prisjetiti se [»spomeni se, čovječe, da si prah«]

Etimološki, *spominjanje* vodi porijeklo od riječi *spomen*, što znači da *spominjanje* i *uspomena* stoje u bliskoj vezi. Dakle, u vezi su riječi *spominjanje*, *sjećanje* i *uspomena*. Sjećajući se nekog, mi ga spomenemo, prizivajući svoju uspomenu na njega. U konkretnom slučaju, to je uspomena na Stvoritelja.

spòmēn *m*

DEFINICIJA

1. sjećanje na koga ili na što, uspomena [*spomen na velikog borca*]
2. predmet koji izaziva uspomene
3. spominjanje [*o tome ni spomena; biti (ne biti) vrijedan (vrijedno) spomena biti (ne biti) značajan, vrijedan da se spominje*]

Sjećanje je u uskoj vezi i s jednom drugom riječi, koja opet stoji u tematskom saglasju s poetikom divanske poezije. Etimološki, sjećanje vodi porijeklo od riječi *sjeta*.

sjěta *ž* (G *mn* *sjětā*)

DEFINICIJA

duševno stanje blage tuge i čežnje ili sjećanja na drago, lijepo ili izgubljeno; melankolija

ETIMOLOGIJA

↔ *prasl.* *sěta (*stsl.* *sětovati*: tugovati, *rus.* *sětovat'*) ≈ *stir.* *sáith*: tuga

Tuga je dakle, organski dio sjete i ne mora neminovno imati negativnu konotaciju; tugovati za nekim ustvari znači isto što i čežnuti za nekim.

Divanski pjesnici pjevaju o putevima približavanja Bogu

Približavanje Bogu odvija se posredno već samim čišćenjem duše, zikirom. A, svaka molitva je odraz približavanja Bogu. Oni koji su Mu bliski, oni su Njegovi prijatelji, evlije.

²²⁵ Slično već pomenutom HJP, postoji online rječnička baza engleskog jezika: www.etymonline.com

Šta znači biti prijatelj? Da li je *prijatelj* konkretna ili apstraktna kategorija?

prijatelj *m* DEFINICIJA

1. blizak poznanik s kojim se u druženju njeguju poštovanje, povjerenje i ljubav [*intimni prijatelj; prijatelj iz djetinjstva*]
2. *etnol.* otac jednoga od bračnih drugova prema ocu drugoga
3. poklonik, zaštitnik čega [*društvo prijatelja životinja*]
4. biti prijatan, ugodan [*prija mi razgovor*]; goditi

Udemo li u etimologiju glagola *prijati*, vidjećemo da se opet suština te riječi odnosi na usmjerenje koje nalazimo u poetici divanske književnosti :

✧ prasl. i stsl. prijati: biti sklon (rus. priját', polj. przyjać) ← ie. *priHo-: drag, voljen.
Dakle, Allahovi prijatelji su oni koji su Mu naklonjeni, dragi i voljeni.

U prevodu Kur'ana čitamo: „I neka se ničega ne boje i ni za čim nek ne tuguju *Alla hovi prijatelji* ; oni koji budu vjerovali i koji se budu Allaha bojali, za njih su radosne vijesti i na ovom i na onom svijetu – Allahove riječi niko ne može izmjeniti – to je, zaista, veliki uspjeh.“ (Junus, 62-64.)

Divanski pjesnici znaju šta znači voljeti

Direktno za pojam *ljubavi* i *ljepote* veže se i osjećaj iskazivanja te ljubavi sadržan u glagolu *voljeti*. Koja je stvarna priroda, odnosno, koja je suština ovog osjećaja?

Sigurno je svakome poznat dijalog koji se odvija između prodavača i kupca, između konobara i gosta, ili sličnim dijalozima *uslužne* djelatnosti, kada čujemo ono zvonko i ljupko: *Izvol'te, šta želite?* Tu se direktno vidi veza između glagola *voljeti* i glagola *željeti*. Pogledajmo šta kaže lingvistika.

vòljeti (koga, što, se) nesvrš. ⟨prez. vòlīm, pril. sad. vòlēći, prid. trp. vòljen, gl. im. vòljēnje⟩

DEFINICIJA

1. osjećati ili iskazivati naklonost, privrženost, odanost, prijateljstvo koje se osniva na zajednici ideala, krvnog srodstva i sl. [*oni se uzajamno vole; voljeti obitelj*]
2. osjećati prema kome ljubav, osjećati strastvenu privlačnost prema kome [*voljeti momka/djevojku*]
3. biti sklon čemu, rado činiti, slušati, čitati, gledati, služiti se čim, imati sklonost prema zanimanju, poslu, igri

1. ljudsko racionalno svojstvo, sposobnost duha da što hoće, da se može odlučiti na što
2. jako htijenje, čvrstina odluke, snaga duha, ustrajnost, upornost duha
3. izražena odluka, koja se ne mora izvršiti [*posljednja volja* oporuka, testament]
4. želja za čim [*dobiti, imati volju za što* željeti što postići]

ETIMOLOGIJA

✧ prasl. i stsl. volja (rus. vólja, stpolj. wola), lit. valia ← ie. *wel-: htjeti (lat. velle, stvnjem. wala: izbor)

Glagol *voljeti* izveden je od izraza *volja* koji podrazumijeva *želju, izbor*. Zato je *nevolja* neželjena.

vòlja ⟨G mn vòljā⟩ ž DEFINICIJA

Dakle, sada možemo povezati značenje glagola *voljeti* i značenje glagola *željeti*. U divanskoj poeziji predmet volje, predmet izbora, objekt čežnje, sreće, i konačno, ljubavi, ujedno je objekt krajnjeg cilja i svih nastojanja. *Želja, volja, ljubav, sreća* i *čežnja*, stapaju se u jedno. S istim ciljem, suštinom, i značenjem.

Zaključna razmatranja

Divanska poezija – put ljubavi

U ovom radu etimološki je interpretirano nekoliko motiva na koje se svodi predmet divanskog pjesništva. Pokazano je da su svi ti motivi u konačnici povezani jednom jedinom odrednicom, a to je ljubav.

Molitva je osnovni izraz ljubavi prema Bogu, kao odraz privrženosti i naklonosti. Ta ljubav izražava se posredno: ljubavlju prema Muhammedu s.a.w.s., jer oni koji njega vole sposobni su slijediti njegovu praksu; te ljubavlju prema Allahu dž.š., izraženu zikirom i namazom, odnosno molitvom. Učenjem salavata na Muhammeda a.s. jača ljubav prema Poslaniku, a praksom molitve u formi namaza postižemo blizinu i ljubav prema Stvoritelju.

Napomenimo da naša riječ *ljubav* znači *veza, spajanje*. Imajući u vidu prethodni pasus koji pokazuje koje su konkretnije forme iskazivanja ljubavi, ukazujemo da arapska riječ *salat* koja se koristi da označi molitvu u formi namaza, isto tako etimološki označava *vezu*. Također, blagoslov na Poslanika označava riječ *salavat*. Ta riječ je množina od riječi *salat*, i također u svom osnovnom značenju podrazumijeva *vezu*.

Konačno, ono što je u Stvoritelj u Kur'anu rekao: „Allah i meleki Njegovi donose salavate na Vjerovjesnika. O vjernici, blagosiljate ga i vi i šalžite mu pozdrav!“ (*Saveznici, 56*) - a zatim i riječi Poslanika: „Ko donese na mene salavat, Allah na njega donese deset.“ (*Muslim*) - odašilju sveopću harmoniju ljubavi. Imajući u vidu značenje riječi *salavat*, time *donošnje salavata* možemo slobodnim prevodom iskazati kao *uvezivanje*. Posljedice: Putem salavata Allah i meleki se povezuju (su u ljubavi) s Poslanikom – Ljudi su povezani s Poslanikom – Allah je povezan s ljudima. Svaka ova veza (ljubav) je opet naravno dvosmjerna.

Da putevi ljubavi nemaju granica pokazuje i etimolška veza između riječi „*safe*“ i „*salutation*“ u engleskom jeziku i arapskih riječi „*salat*“ i „*salavat*“. Engleski pridjev „*safe*“ u značenju: **siguran, nepovrijeđen, neozlijeđen, zdrav, potpun**, vodi porijeklo od latinskog SALVUS. Engleska imenica „*safe*“, u značenju: **spremanje, spašavanje, čuvanje**, vodi porijeklo od francuskog SAUF, ili latinskog SALVUS. Engleski „*salute*“, u značenju: **pozdrav**, vodi porijeklo od latinskog SALUTARE u značenju: **pozdraviti**, a povezano sa SALUS, SALVUS. Ima značenje bilo koje vrste LJUBAZNOSTI i poštovanja. Englesko „*salutation*“ zato ima značenje pozdrava.²²⁶

References

Hasanbegović, F. (1996): *Čitanka za II razred gimnazije*, Sarajevo

Memija, E. i Hadiziosmanovic, L. (1995): *Poezija bošnjaka na orijentalnim jezicima*, Peeporod, Sarajevo

---

²²⁶ Podaci su preuzeti s online baze etimologije engleskog jezika (www.etymonline.com):

safe (n.) "chest for keeping valuables," early 15c., save, from M.Fr. en sauf "in safety," from sauf (see safe (adj.)). Spelling with -f- first recorded 1680s, from influence of safe (adj.).

safe (adj.) late 13c., "uninjured, unharmed," from O.Fr. sauf, from L. salvus "uninjured, healthy, safe," related to salus "good health," saluber "healthful," all from PIE *solwos from base *sol- "whole" (cf. L. solidus "solid," Skt. sarvah "uninjured, intact, whole," Avestan haurva- "uninjured, intact," O.Pers. haruva-, Gk. holos "whole"). Meaning "not exposed to danger" is attested from late 14c.; of actions, etc., "free from risk," first recorded 1580s. Safe-conduct (late 13c.) is from O.Fr. sauf-conduit (13c.).

salute (v.) late 14c., earlier salue (c.1300), from L. salutare "to greet," lit. "wish health to," from salus (gen. salutis) "greeting, good health," related to salvus "safe" (see safe). The noun is attested from c.1400 as an utterance, gesture, or action of any kind. The military and nautical sense of "display flags, fire cannons, etc., as a mark of respect" is recorded from 1580s (the noun in this sense is from 1690s); sense of raising the hand to the cap in the presence of a superior officer is from 1832 (n.), 1844 (v.).

²²⁶ Podaci su preuzeti s online baze etimologije engleskog jezika (www.etymonline.com):

safe (n.) "chest for keeping valuables," early 15c., save, from M.Fr. en sauf "in safety," from sauf (see safe (adj.)). Spelling with -f- first recorded 1680s, from influence of safe (adj.).

safe (adj.) late 13c., "uninjured, unharmed," from O.Fr. sauf, from L. salvus "uninjured, healthy, safe," related to salus "good health," saluber "healthful," all from PIE *solwos from base *sol- "whole" (cf. L. solidus "solid," Skt. sarvah "uninjured, intact, whole," Avestan haurva- "uninjured, intact," O.Pers. haruva-, Gk. holos "whole"). Meaning "not exposed to danger" is attested from late 14c.; of actions, etc., "free from risk," first recorded 1580s. Safe-conduct (late 13c.) is from O.Fr. sauf-conduit (13c.).

salute (v.) late 14c., earlier salue (c.1300), from L. salutare "to greet," lit. "wish health to," from salus (gen. salutis) "greeting, good health," related to salvus "safe" (see safe). The noun is attested from c.1400 as an utterance, gesture, or action of any kind. The military and nautical sense of "display flags, fire cannons, etc., as a mark of respect" is recorded from 1580s (the noun in this sense is from 1690s); sense of raising the hand to the cap in the presence of a superior officer is from 1832 (n.), 1844 (v.).

*1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics
May 5-7 2011 Sarajevo*

Memija, E. i Hadiziosmanovic, L. (1997): Antologija bosnjacke poezije na orijentalnim jezicima, Alef

Nametak, F. (1997): *Divanska književnost bošnjaka*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo

Nametak, F. (2007): *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo

Rječničke baze: www.hjp.srce.hr, i : www.etymonline.com